

SUSRET I RAZGOVOR S MIRIAM CENDRARS, KĆERI AVANGARDNOG FRANCUSKOG PISCA BLAISEA CENDRARSA

NARUČITELJ:

Kornel Šeper, Udruženje za razvoj kulture (URK)

U biografskom eseju *Život, riječ, pisanje* Miriam Cendrars Gilou rezimirala je svoj dugogodišnji rad na arhivi Blaisea Cendrarsa. Njezin je esej iscrpan prilog analizi pisca fasciniranog divljinom i revolucijom, vođenog osobnim nemirom i napetošću, koji je putovanjima pokušavao iskorijeniti samog sebe, pisanjem se osloboditi svakog sistema i pravila. Devedesetdvogodišnja Miriam Cendrars živi mirno i povučeno u Bretagni, u kući na samoj obali Atlanskog oceana. Kornel Šeper, poklonik djela Blaisea Cendrarsa, zanesen idejom o susretu s osobom bliskom piscu, poželio je sa mnom otputovati u Bretagnu i sam upoznati kćer slavnog pisca.

Umjetnik Žarko Vijatović odazvao se mojoj molbi da fotografira naš susret s Miriam Cendrars.

BUBNJAR

24. 8. – 11. 9. 2011, Ekstenzija, MSU

FOTO: Žarko Vijatović

24. veljače 2011.

Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Amela Frankl

Primatelj: Kornel Šeper

jutro, dragi kornel,
u privitku ti šaljem ekspozice projekta.
nemoj misliti na to da se meni mora svidjeti
tvoj prijedlog. misli na ono što doista želiš da
napravim kao zadatak, a ja ću onda od prikupljenog materijala napraviti
rad.
pozdrav,
amela

Sreli smo se u Močvari. Kornel mi je rekao kako razmišlja o narudžbi koja bi bila povezana s njemu dragim piscem Blaiseom Cendrarsom. Kako bi razradio narudžbu, Kornel mi je predložio da se ponovo nađemo i zajedno pregledamo neke Cendrarsove knjige.

Našli smo se. Poklonio mi je primjerak romana *Moravagine*. Ispričao mi je svoju intimnu anegdotu iz mladenačkih dana, kako je prvi put otkrio Cendrarsa. Listali smo zajedno Cendrarsovu poeziju i romane. Zamišljala sam Kornela, njegov mladenački duh, kako je doživljavao avanturističko, globtrotersko Cendrarsovo raspoloženje i razmišljanje. Konačno, predložio mi je da se nađem s Cendrarsovom kćeri. Nekoliko dana nakon toga Tomica Bajsić, prevoditelj Cendrarsove poezije, poslao nam je adresu Miriam Cendrars.

24. ožujka 2011.

Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Amela Frankl

Primatelj: Kornel Šeper

dragi kornel,
svaki naručitelj treba napisati kratak tekst o razlogu narudžbe, pa te molim da napišeš zašto cendrars, zašto miriam.
ideš sa mnom u pariz?
vraćam se najkasnije do 20. travnja, ovisi i o Miriam.
pozdrav,
amela

60

1. travnja 2011.

Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Amela Frankl

Primatelj: Miriam Cendrars

Madame,
Votre adresse mail m'a été très aimablement transmise par Yannis Livadas et Tomica Bajsić.
Je m'appelle Amela Frankl. Artiste visuel, je travaille actuellement avec le Musée d'Art contemporain de Zagreb et le soutien du Ministère de la Culture de Croatie au projet *Što nosim (Ce que je porte)* dont je souhaiterais vous entretenir.
Dans le cadre de ce projet, quatorze critiques, collectifs artistiques et activistes de la scène culturelle croate me demanderont de me rendre à Paris pour accomplir une tâche ou exaucer un vœu. Dès mon retour à Zagreb, je devrai organiser un micro événement ou créer une situation artistique en utilisant le matériel et la documentation récupérés lors de mon séjour. *Ce que je porte*, c'est pour moi quatorze fois l'occasion d'affirmer ma liberté, de mettre en jeu mes facultés de créer et improviser, dans le respect des instructions parfois inattendues que me donneront mes commanditaires et les limites de moyens du projet.
Kornel Šeper, acteur culturel, activiste et défenseur des droits de l'Homme bien connu à Zagreb est l'un de ces quatorze commanditaires. Il y a une vingtaine d'années, Kornel a trouvé par hasard dans l'appartement de sa grand-mère un exemplaire de *Moravagine* oublié en haut d'une armoire sur laquelle il grimpait pour réfléchir aux dilemmes de sa vie. Il est redescendu de l'armoire, lecteur passionné de Cendrars.

Kornel m'a donc demandé d'organiser une rencontre avec vous.
Je souhaiterais à cette occasion faire notre portrait photographique que j'utiliserai ensuite dans une installation présentée à mon retour à Zagreb. Pour moi, Cendrars c'est surtout *Moravagine* qui fait écho à un travail que j'ai réalisé dernièrement dans le cadre du Festival des âmes extravagantes, un journal de mes rencontres et de mes échanges avec les schizophrènes internés à l'hôpital psychiatrique de Zagreb.
Je serais très heureuse que nous puissions nous rencontrer bientôt à trois; Kornel et moi nous tenons prêts à venir à Paris dès que possible.
Amela Frankl

Poštovana,
Vaša mail adresa mi je prosljeđena ljubaznošću Yannisa Livadasa i Tomice Bajsića.
Zovem se Amela Frankl. Vizualna sam umjetnica i trenutno s Muzejom suvremene umjetnosti u Zagrebu, uz potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske, radim na projektu *Što nosim (Ce que je porte)* o kojemu bih željela s Vama razgovarati.

61

U sklopu ovog projekta četrnaest kritičara, umjetničkih kolektiva i aktivista s hrvatske kulturne scene od mene će zatražiti da odem u Pariz i izvršim određeni zadatak ili ispunim njihov zahtjev. Po povratku u Zagreb, obavezna sam organizirati mikro događaj ili kreirati umjetničku situaciju temeljenu na materijalima i dokumentaciji prikupljenoj tijekom boravka u Parizu. Što nosim za mene znači četrnaest prilika za afirmaciju vlastite slobode, preispitivanja vlastite kreativnosti i sposobnosti improvizacije, poštujući pritom ponekad neočekivane upute naručitelja, kao dostupnosti i ograničenjima materijala i načina za njegovu provedbu.

Jedan od četrnaest naručitelja je i Kornel Šeper, kulturni djelatnik, poznati zagrebački aktivist i branitelj ljudskih prava.

Prije dvadesetak godina, Kornel je slučajno u stanu svoje bake pronašao primjerak *Moravagine* zaboravljen na vrhu ormara na koji se penjao kako bi razmišljao o životnim dilemama. S ormara se spustio kao strastveni čitač Cendrarsa.

Kornel me stoga zamolio da upriličim sastanak s Vama.

Željela bih tom prilikom realizirati naš zajednički fotografski portret koji bih kasnije koristila za instalaciju koju ću izložiti po povratku u Zagreb. Cendrars je za mene nadasve *Moravagine*, kao poveznica s radom koji sam nedavno predstavila na Festivalu *Ekstravagantna tijela, ekstravagantni umovi*, dnevnik mojih susreta sa shizofreničarima interniranim u zagrebačkoj psihijatrijskoj bolnici.

Bilo bi mi iznimno zadovoljstvo kada bismo se uskoro mogli sastati svi troje. Kornel i ja spremni smo doći u Pariz što je moguće prije.

Amela Frankl

Zamolila sam Žarka Vijatovića da pođe s nama u Bretagnu i da nas snima, kao i naš susret s Miriam Cendrars. S posebnim je veseljem prihvatio moj prijedlog i poziv.

4. travnja 2011.

Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Miriam Gilou-Cendrars

Primatelj: Amela Frankl

Madame,

Je suis très intéressée par votre projet. J'espère que Kornel trouvera d'autres œuvres de Cendrars en grimpant sur d'autres armoires ! J'habite actuellement en Bretagne et vous recevrai avec plaisir dans ma maison face à l'océan.

Vous pourrez certainement y réaliser de très belles photos.

Si vous confirmez votre désir de venir jusqu'en Bretagne pour me rencontrer, faites-moi savoir à quelle époque vous envisageriez ce

voyage, afin que je puisse vous réserver suffisamment de temps pour votre travail et nos échanges.

Amicalement.

Miriam Cendrars

Poštovana,

Vaš mi je projekt jako zanimljiv. Nadam se da će Kornel pronaći još Cendrarsovih djela penjući se po nekim drugim ormarima!

Ja sada živim u Bretanji i sa zadovoljstvom ću Vas primiti u svojoj kući s pogledom na ocean.

Sigurno ćete moći snimiti vrlo lijepe fotografije.

Budete li potvrdili dolazak u Bretanju radi susreta sa mnom, javite mi u kojem razdoblju planirate putovati kako bih mogla posvetiti dovoljno vremena Vašem radu i našim razgovorima.

Prijateljski,

Miriam Cendrars

Kornel je odlučio da će poći sa mnom u Bretagnu na susret s Miriam Cendrars. Iako sam već tada razmišljala o svojem radu, znala sam da će zbog Kornelove prisutnosti imati drugačiju formu. Za volju Kornelu i njegovoj želji da upozna nekoga tko je bio blizak piscu odričem se prve ideje o završnom radu.

5. travnja 2011.

Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Amela Frankl

Primatelj: Miriam Gilou-Cendrars

Madame,

Kornel et moi sommes très touchés et nous serions enchantés de venir en Bretagne vous rencontrer. Nous pourrions passer dans la première ou deuxième semaine du mois de mai. Votre emploi du temps le permet-il ?

Amela

Poštovana,

Kornel i mene Vaš je poziv veoma obradovao i veselimo se susretu s Vama u Bretanji. Mogli bismo doći u prvom ili drugom tjednu svibnja. Bi li se to uklopilo u Vaš raspored obaveza?

Amela

10. travnja 2011.

.....
Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Kornel Šeper

Primatelj: Amela Frankl
.....

zdravo...

ok, nadam se da će se što prije javiti, pa da kupim kartu za avion. nego, nešto sam razmišljao o tvojoj ideji kako bi napravila rad vezan uz cendrarsa i moju narudžbu.

koliko sam shvatio, plan je da napraviš neku fotografiju s fotomontažom ili nekom intervencijom gdje bi bila ti, ali na neki način fizički deformirana, i da bi kao pozadina išli zvukovi s tvog projekta u vrapcu. poveznica te ideje je zapravo knjiga moravagine koja govori o ludaku koji je bio na neki način i fizički deformiran i veza s piscem koji je bio invalid.

s obzirom da si mi rekla da trebamo surađivati zajedno na projektu, onda bih dao neki svoj komentar. naime, nisam baš siguran da je to prikladno, jer mislim da ne prezentira cendrarsa na odgovarajući način. naime, ludilo nije njegova standardna tema s kojom se njega poistovjećuje. a i u toj knjizi mislim da je ludilo samo pokretač neke druge priče, priče o slobodi, avanturi, prelaženju granica ustaljenosti, a ne baš sasvim glavna tema kao recimo u letu iznad kukavičjeg gnijezda. druga stvar je što cendrars nije poznat ovdje da bi se moglo baš detaljno o nekim njegovim podslojevima raspravljati, koje bi bilo moguće kvalitetno percipirati. meni se čini da bi bilo fora na neki način njega prikazati na neki općeniti način ili putem nekoliko jakih momenata koji se pojavljuju kod njega, npr. multikulturalizam, duh nesputanosti, putovanja, radost, dokumentaristički reportažni način pisanja ili ono treperanje koje si ti dobro primijetila,... njegova invalidnost je specifična za njega, ali mislim da nije dovoljno osvrnuti se samo na to. bar ja to tako vidim...

ne znam da li sam ti s ovime dao neki konstruktivni komentar ili možda nisam dobro razumio tvoju namjeru.

u svakom slučaju nadam se da se uskoro vidimo u bretagni!:-)

pozdrav

kornel
.....

Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Amela Frankl

Primatelj: Kornel Šeper
.....

potpuno se slažem s tobom da niti ludilo niti hendikep nisu glavna tema cendrarsovog djela i da, kada bih ga svela samo na ta dva elementa, krivo bih učinila.

64

u ovom projektu ja ne predstavljam cendrarsa. pretenciozno bi bilo s moje strane govoriti u nečije ime ili razviti nekakav paraznanstveni diskurs. ovo je umjetnički, a ne znanstveni projekt. točno je da je moravagine okidač, poveznica za početak. isto tako kreativno je bilo konstruirati priču zašto pozvoniti na vrata Miriam i što s njom napraviti, a da još k tome, ne samo tebi i meni, već i nekom trećem u zagrebu, to bude bude zanimljivo.

također činjenica, oko koje se pleće zanimljiv materijal, naše je moguće putovanje u bretanju. nisam govorila i o nekim drugim poveznicama, npr. o cendrarsu egomanu. sve su to elementi koji se postupno ugrađuju u rad. isto tako, važno je da ti napišeš svoju motivaciju oko cendrarsa i narudžbe, jer to je dio rada i tvog sudjelovanja u njemu, a i meni neka smjernica.

eto, nekoliko indicija za razumijevanje radnog procesa.

prije nego što odemo u bretanju, vidimo se na koncert goribora:) idući tjedan sam u zagrebu.

Pozdrav

12. travnja 2011.

.....
Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Amela Frankl

Primatelj: Miriam Gilou-Cendrars
.....

Madame,

Pourrions-nous passer vous voir la première ou deuxième semaine de mai ? Cette période serait optimale pour notre projet Cendrars. Kornel et moi attendons que vous nous indiquiez si cela vous convient pour prendre nos billets d'avion et nous organiser un peu.

Bien à vous,

Amela Frankl

Poštovana,

Bismo li se mogli vidjeti u prvom ili u drugom tjednu svibnja? To bi razdoblje bilo idealno za realizaciju našeg projekta Cendrars. Kornel i ja ćemo, nakon što nam potvrdite termin, kupiti avionske karte i pripremiti se za put.

S poštovanjem,

Amela Frankl

65

14. travnja 2011.

.....
Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Miriam Gilou-Cendrars

Primatelj: Amela Frankl
.....

vous avez du courage d'entreprendre un aussi long voyage! Et cela simplement pour faire des photos...

La semaine du 9 au 15 mai pourrait convenir. De combien de jours envisagez-vous votre séjour en Bretagne. Chez moi 2 ou 3 jours est parfait. Si plus longtemps, très sympathique hôtel près de chez moi.

J'attends réponse

amicalement

Miriam Cendrars

Vrlo ste hrabri krenuti na tako dug put! I to samo zbog fotografija...

Tjedan od 9. do 15. svibnja bi mi odgovarao. Koliko dana mislite provesti u Bretanji? Kod mene biste mogli odsjesti 2 ili 3 dana. Ako ostajete duže, u blizini moje kuće je zgodan hotel.

Očekujem Vaš odgovor,

prijateljski,

Miriam Cendrars

17. travnja 2011.

.....
Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Amela Frankl

Primatelj: Miriam Gilou-Cendrars
.....

Nous proposons de passer vous voir mercredi et jeudi 11 et 12 mai. Nous serons à trois, Kornel, un ami photographe et moi.

Nous vous remercions beaucoup pour votre proposition de nous héberger 2 ou 3 jours mais ne pouvons pas être un embêtement pour vous. A cette saison, je suis certaine que nous trouverons sans difficulté à nous loger.

Dans votre dernière réponse, vous m'avez indiqué votre adresse postale que je note : XXXXX.

Je pense arriver en France le 9 mai et pourrai être jointe au XXXXX

Je me réjouis de bientôt vous voir,

Amela

Predlažemo Vam da se vidimo u srijedu 11. i četvrtak 12. svibnja. Bit će nas troje, Kornel, prijatelj fotograf i ja.

Zahvaljujemo Vam na ponuđenom gostoprimstvu na 2-3 dana, no ne želimo Vam biti na teret. Uvjerena sam da u ovo doba godine neće biti teško pronaći smještaj.

U svom posljednjem odgovoru naveli ste mi adresu koju sam

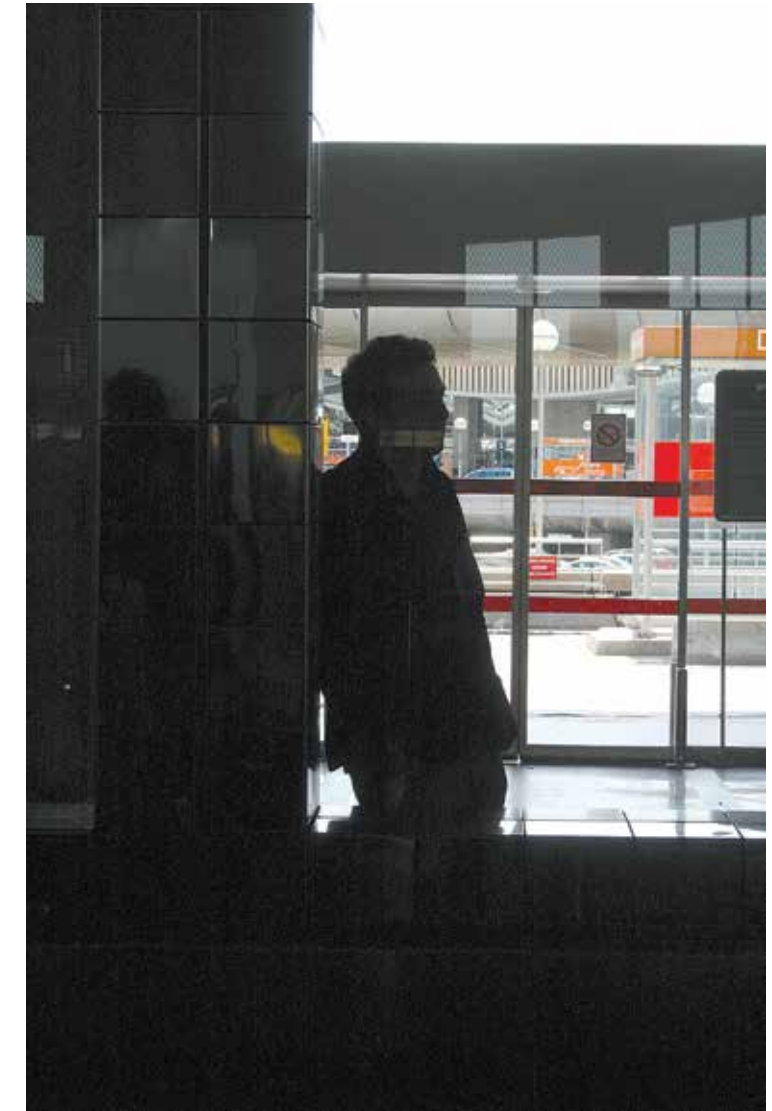
zapisala:xxxxxx

Namjeravam doći u Francusku 9. svibnja i možete me kontaktirati na

broj: xxxxxx

Radujem se skorom susretu,

Amela

«Je t'attends» - FOTO: Amela Frankl

Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Miriam Gilou-Cendrars

Primatelj: Amela Frankl

Sadržaj: Itinerar

Chère Madame,

Comme convenu, je vous fais parvenir l'itinéraire pour arriver à ma maison à partir du bourg de Névez.

Je vous attendrai à partir de 15h, le 11 mai. Veuillez me confirmer votre arrivée.

Cordialement.

Miriam Cendrars

Draga gospođo,

Kako je dogovoreno, u privitku Vam šaljem opis puta od mjesta Névez do moje kuće.

Čekat ću vas 11. svibnja od 15:00 sati. Molim Vas da mi potvrdite dolazak.

S poštovanjem.

Miriam Cendrars

ITINÉRAIRE

pour arriver sain et sauf chez :
Miriam GILOU - CENDRARS 18 KERLIOU 29920 NEVEZ
Téléphone et fax : 02 98 06 84 44

En sortant de la place de Névez prendre la direction de Port-Manech.
À environ 600 m bifurcation fleurie avec panneaux indicateurs.
Quitter la direction Port-Manech, prendre à droite direction Chaumières de Kerascoët et Raguénès.
La route traverse les fermes de Kerambellec.
Puis, vous arrivez à une bifurcation : quitter la direction Kerascoët - Rospico et prendre à droite direction Raguénès, traverser Trémorvezen voyez devant vous la chapelle stop.
Tournez à gauche (vous quittez la direction Raguénès)

Environ 60 m plus loin, à droite, panneau KERLIOU
Environ 60 m plus loin, vous voyez devant vous une grande maison couleur beige clair et sur la droite un emplacement poubelles.
À droite, entre l'emplacement poubelles et la maison, une petite route indiquée par un panneau "sans issue".
Prendre cette petite route asphaltée. À la bifurcation, ne pas aller tout droit mais tourner à gauche. La route descend vers la mer.
En bas de la pente, vous voyez le portail d'une grande maison en pierre (Mentheour) et vous tournez à 90° vers la gauche, longez un mur de pierre, puis vous passez devant deux maisons blanches (n°14 et 16 = Le Bris et Paugame) et vous arrivez à la fin de la petite route asphaltée.
À droite, au coin, immédiatement après l'entrée du jardin de la maison n°16, prenez le chemin de pierres et de terre, à 60 m, au portail blanc de ma maison, c'est le numéro 18.
Il est ouvert. Entrez Vous êtes arrivé
Bienvenu!

OPIS PUTA

Kako doći živ i zdrav kod:

Miriam Gilou-Cendrars-xxxxxxxxxxx

Telefon i fax: xxxxxxxx

S glavnog trga xxxx krenite u smjeru xxxx.

Nakon otprilike 600 m cvjetno križanje s prometnim znakovima.

Napustite smjer prema xxxx i skrenite desno u smjeru xxxx i xxxx.

Cesta prolazi između farmi xxxxx.

Zatim ćete doći do križanja: napustite smjer xxxx xxxx i skrenite desno prema xxxx, prođite kroz xxxx, čim vidite kapelicu ispred sebe, stanite.

Skrenite lijevo (napuštate smjer xxxx).

Nakon 60 m, desno, putokaz xxxx.

Nakon 60 m pred vama je velika kuća svjetlo bež boje, a na desnoj strani mjesto za odlaganje smeća.

Na desnoj strani, između mjesta za odlaganje smeća i kuće, nalazi se mala cesta s natpisom "slijepa ulica".

Krenite tom malom asfaltiranom cestom. Na raskršću nemojte nastaviti ravno, već skrenite lijevo. Cesta se spušta prema moru.

U dnu padine vide se dvorišna vrata velike kamene kuće (xxxx) i tu skrenite 90 stupnjeva lijevo, nastavite uz kamenu zid, zatim prođite ispred dviju bijelih kuća (br. 14 i 16 =xxxx) i stići ćete na kraj male asfaltirane ceste.

Desno, na uglu, odmah nakon ulaska u vrt kuće broj 16, krenite kamenozemljanim putem, nakon 60 m na bijelim ulaznim vratima moje kuće vidjet ćete broj 18.

Vrata su otvorena. Uđite. Stigli ste!

Dobro došli!

Putokaz Miriam Cendrars bio je vrlo koristan. Bili smo fascinirani točnošću opisa puta do njezine kuće, do sitnih, običnom oku zanemarivih detalja.

Kao što sam pretpostavljala, rad u MSU-u bio je u konačnici sasvim drukčiji od planiranog: manje poetski, činjeničan u opisu naših raspoložena tijekom boravka kod Miriam Cendrars u Bretagni. Uz kratku zabilješku o putovanju izložila sam nekoliko detalja s puta: zajedničku fotografiju, fotografije impresivnog krajolika na obali mora i zvučne zabilješke prirode. Naizgled idiličan postav iritirao je razoran zvuk bubnjanja.

Foto: Žarko Vijatović

— PRVI DAN

Ujutro 10. svibnja krećemo iz Pariza za Bretagnu. Putem se, po Kornelovoj želji, zaustavljamo u malom mjestu Tremblay-sur-Mauldre kako bismo posjetili grob Blaisea Cendrarsa. Kornel se svakako želi fotografirati uz Blaiseov grob.

U Bretagnu stižemo kasno poslijepodne. Šetamo obalom. Iznenadena sam blagim i ugodnim morskim ambijentom. Žarko mirno iskazuje svoje oduševljenje fotografirajući more i nas. Kornel se odvaja i odlazi sam do druge uvale.

— DRUGI DAN

Uz obalu, nedaleko od kuće Miriam Cendrars, čekamo zakazani sastanak. Sjedimo u hladovini. Primjećujem kako Žarko uživa u fotografiranju borovih iglica, pučine, Kornela ili mene.

U 15 sati Miriam Cendrars srdačno nas dočekuje. Osjećam da nam se s pažnjom posvećuje. Pokušavamo razgovarati. Kornelu se isprva obraća na engleskom, no konverzacija postaje komplicirana. Snimam razgovor. Snimač je zabilježio interferencije s Kornelovim sms-porukama. Snimka je sada samo podsjetnik na susret. Kornel je imao pripremljenu listu s petnaest pitanja o Blaiseu Cendrarsu, a Miriam Cendrars kaže da je sada red da ona nešto sazna o Blaiseu. Priča nam kako je prije nekoliko dana doživjela oluju iznad mora. Ushićeno opisuje tri munje koje su zabljesnule iznad njezine kuće i ugasile se u

dnu vrta. Miriam Cendrars zrači mirnom energijom. Zašto je Kornel pita je li umorna? Žarko predlaže zajedničko fotografiranje. Kornel se na odlasku želi sam fotografirati s Miriam Cendrars. Pita me da li da joj predložimo još jedan susret za sutra, kaže, to je jedinstvena prilika. Smatrala sam da nema potrebe.

— TREĆI DAN

Prije povratka u Pariz još smo jednom prošetali obalom. Žarko mi je za Ekstenziju želio snimiti nekoliko morskih motiva. Nisam ga pitala zašto je snimao, a ne fotografirao. Ali znam. Ušao je u tok prirode.

I Miriam Cendrars u svojoj kući na obali oceana, zaključujem.

Tekstom, videosnimkom i zvukom konstruiram portret

Bubnjara, glavni lik ovog rada.

Bubnjar unosi nemir, daje ritam, pokriva glas drugog i organski oponira svemu. Nošen impulsom bubnjar slijedi pravilo u kojem nema sklada i dijaloga.

Portret Bubnjara portret je situacije. Opservirajući atmosferu u kojoj sam se našla realiziranjem ove narudžbe, sugeriram kolektivni portret kroz kratak susret pun očekivanja, napetosti i nesklada, razlučujući dva senzibiliteta, dvije egzistencijalne snage koje se međusobno isključuju.

Fotografija, video: Žarko Vijatović

Foto: Anđela Franšk